

ut intelligamus illa in nos a Dei immensa charitate proficisci : nam cum Spiritus sanctus a divina voluntate, veluti amore inflammata, procedat, perspicitur eos effectus, qui proprie ad Spiritum sanctum referuntur, a summo erga nos Dei amore oriri.

Cur donum appelletur Spiritus sanctus.

X. Quare ex eo consequitur ut Spiritus sanctus *donum* appelletur; nam *doni* vocabulo significatur id quod benigne et gratuito, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcumque bona et beneficia a Deo in nos collata sunt (quid autem habemus, quod a Deo, ut inquit Apostolus (a) non acceperimus?) ea nobis Spiritus sancti concessu et munere data esse pio et grato animo agnoscere debemus. Ejus autem plures effectus sunt; nam ut mundi creationem, creaturarumque rerum propagationem et gubernationem omittamus de quibus in primo articulo commemoravimus vivificationem Spiritui sancto proprie tribui paulo ante demonstratum est, et Ezechielis testimonio confirmatur (b) : Dabo, inquit, vobis Spiritum, et vivetis.

Dona Spiritus sancti.

X. Præcipuos tamen et maxime proprios Spiritus sancti effectus propheta enumerat (c), Spiritum sapientiæ et intellectus; Spiritum consilii et fortitudinis; Spiritum scientiæ et pietatis, et Spiritum timoris Domini; quæ dona Spiritus sancti vocantur; interdum autem *Spiritus sancti* nomen eis tribuitur. Quare sapienter (d) divus Augustinus monet animadvertendum esse, cum in sacris litteris hujus vocis *Spiritus sancti* mentio fit, ut

(a) 1 Cor. 4, 7. — (b) Ezech. 57, 6. — (c) Isa. 41, 5. — (d) D. Aug. lib. 15, de Trinit. cap. 18 et 19.

dijudicare possimus, tertianne Trinitatis personam, an ejus effectus atque operationes significet; nam hæc duo eodem intervallo distinguenda sunt, quo etiam Creatorem a rebus creatis differe credimus; atque hæc eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce Spiritus sancti donis, christianæ vitæ præcepta haurimus, sentireque possimus, an Spiritus sanctus in nobis sit.

Gratia justificans munus Spiritus sancti.

XI. Verum, præ cæteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, quæ nos justos facit, (a) signatque Spiritu promissionis sancto qui est pignus hereditatis nostræ. Hæc enim mentem nostram ætissimo amoris vinculo Deo jungit (b); ex quo fit ut summo pietatis studio accensi, novam vitam instituamus ac (c) naturæ divinæ participes effecti, (d) filii Dei nominemur, et vere simus.

ARTICULUS IX.

Cur hic articulus diligenter explicandus.

I. *Credo sanctam Ecclesiam catholicam.* Quanta diligentia curare pastores debeant, ut hujus noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerantur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste sancto Augustino (e), prophætæ planius et apertius de Ecclesia quam de Christo locuti sunt, cum in eo multo plures errare ac decipi posse quam incarnationis sacramento præviderent. Neque enim defuturi erant impii, qui ad simiæ imitationem quæ se hominem esse fingit, solos se catholicos esse profiterentur, et catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus

(a) Ephes. 1, 15, 14. — (b) Concil. Trid. sess. 6. — (c) 2 Petr. 1, 4. — (d) 1 Joan. 5, 1. — (e) S. Augus. in 1 s. 50, 15.

nefarie quam superbe affirmarent. Deinde, si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculum effugiet.

Quis vere sit dicendus hæreticus.

II. Non enim, ut quisque primum in fide percavit, hæreticus dicendus est; sed qui, Ecclesie auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur, cum igitur fieri non possit ut aliquis se hæresis peste commaculet, si iis fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponuntur: curent, omni studio pastores ut fideles, cognitio hoc mysterio, contra adversarii artes muniti in fidei veritate perseverent.

Nota. Pendet autem hic articulus a superiori; quia cum jam demonstratum sit Spiritum sanctum omnium sanctitatis fontem et largiorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

Quid proprie nomine Ecclesie intelligendum.

III. Ac quoniam *Ecclesie* vocem Latini, a Græcis mutuati, post divulgatum Evangelium ad res sacras transtulerunt, quam vim habeat hoc vocabulum aperiendum est. Significat autem Ecclesia evocationem; verum scriptores postea usurparunt pro concilio et concione. Neque vero refert utrum populus ille veri Dei an falsæ religionis cultor existierit; in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse: (a) Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolvi. Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianæ culti addictum. Neque solum gentes quæ Deum non noverunt, sed etiam malorum et impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur: (b)

(a) Act. 19, 39. — (b) Ps. 23, 5.

Odivi, inquit propheta, Ecclesiam malignantium et cum impiis non sedebo. Communi vero deinde sacrarum Scripturarum consuetudine, hæc vox ad rempublicam christianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est; qui scilicet ad lucem veritatis et Dei notitiam per fidem vocati sunt, ut rejectis ignorantie et errorum tenebris, Deum verum et vivum pie et sancte colant, illique ex toto corde inserviant: atque ut unico verbo hæc res tota absolvatur, Ecclesia, ut ait sanctus (a) Augustinus, et populus fidelis per universum orbem dispersus.

Quæ mysteria in vocabulo Ecclesie contineantur.

IV. Nec vero levia mysteria in hoc vocabulo continentur: etenim in evocatione, quam *Ecclesia* significat, statim divinæ gratiæ benignitas et splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab aliis rebus publicis maxime differre; illæ enim humana ratione et prudentia nituntur, hæc autem Dei sapientia et consilio constituta est, vocavit enim nos intimo quidem Spiritus sancti afflatu qui corda hominum aperit, extrinsecus autem pastorum et prædicatorum opera ac ministerio.

Ecclesia quid a synagoga differat.

V. Præterea ex hac vocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio et possessio, is optime perspiciet, qui animadverterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, id est congregato diceretur: nam, ut docet sanctus (b) Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia, pecudum more, quibus magis congregari convenit, terrena et caduca tantum bona spectaret. Quare merito christi-

(a) S. Aug. in Ps. 149. — (b) Aug. in Ps. 77 et 81.

stianus populus, non *synagoga*, sed *Ecclesia* dicitur, quia, terrenis et mortalibus rebus contemptis caelestes et aeternas tantummodo consecatur.

Alia nomina Ecclesiarum.

VII. Multa praeterea nomina, quae plena sunt mysteriis, ad christianam rempublicam significantam traducta sunt; nam et *domus* et *aedificium Dei* ab Apostolo vocatur (a): Si tardavero, inquit ad Timotheum, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.

Primum. — *Domus* autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit veluti una familia quam unus paterfamilias moderatur, et in qua est bonorum omnium spiritualium communio.

Secundum. — Dicitur etiam (b) *grex ovium Christi*, quarum ille ostium est et pastor.

Tertium. — Vocatur *sponsa Christi*: (c) Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios (d): Viri, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.

Quartum. — Dicitur denique Ecclesia *corpus Christi*, ut ad (e) Ephesios et (f) Colossenses licet videre. Et haec singula plurimum valent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia et bonitate prebeant, qui eos, ut populus Dei essent, elegit.

Ecclesia militans et triumphans.

VII. His vero explicatis, necesse erit singulas

(a) 1 Tim. 3, 15. — (b) Ezech. 34, 5. Joan. 10, 7. — (c) 2 Cor. 11, 2. — (d) Eph. 5, 25. — (e) Ephes. 4, 25. — (f) Col. 1, 24.

Ecclesiae partes enumerare earumque differentias docere, quo magis Deo dilectae Ecclesiae naturam, proprietates, dona et gratias populus percipiat, et ob eam causam sanctissimum Dei nomen laudare nunquam intermittat. Ecclesiae autem duae potissimum sunt partes, quarum altera *triumphans*, altera *militans* vocatur (a).

Quae triumphans.

VIII. *Triumphans* est cœtus ille clarissimus et felicissimus beatorum spirituum, et eorum qui de mundo, de carne, de iniquissimo dæmone triumpharunt, et ab hujus vitae molestiis liberi ac tuti aeterna beatitudine fruuntur.

Quae militans.

IX. *Militans* vero Ecclesia est cœtus omnium fidelium qui adhuc in terris vivunt: quae ideo *militans* vocatur, quod illi cum inmanissimis hostibus, mundo, carne, Satana, perpetuum sit bellum. (b) Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est; sed ejusdem Ecclesiae, ut antea diximus, partes duae sunt, quarum una antecessit, et celesti patria jam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Salvatore nostro conjuncta in sempiterna felicitate conquiescat.

In Ecclesia militante sunt et boni et mali.

X. Jam in Ecclesia militante duo sunt hominum genera, bonorum et improborum: et improbi quidem eorumdem Sacramentorum participes, eandem quoque quam boni fidem profitentur, vita ac moribus dissimiles; boni vero in Ecclesia dicuntur ii qui non solum fidei professione et

(a) Aug. Ench. 16. — (b) Aug. lib. 12 de Civ. Dei c. 9.

communione Sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ et charitatis vinculo inter se conjuncti et colligati sunt; de quibus dicitur (a): Cognovit Dominus, qui sunt ejus; possunt vero etiam homines aliquibus conjecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertinent (b): certo autem scire minime possunt.

Nota hoc. Quare existimandum non est Christum Salvatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, (c) cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut pareamus præcepit: nam cum illa sit incognita cui certum esse poterit, ad cujus judicium confugiendum et cujus auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur et improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum et divinæ Litteræ et sanctorum virorum scripta testantur, in quam sententiam scriptum est illud Apostoli (d): Unum corpus et unus spiritus.

Ecclesia quibus figuris et similitudinibus designata.

XI. Hæc autem Ecclesia nota est (e), urbi que supra montem sita comparata, quæ undique conspicitur. Nam cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis Evangelium docet, veluti cum regnum cælorum, id est militantem Ecclesiam, (f) simile esse sagenæ in mare missæ commemorat; vel (g) agro in quo zizania superseminata sunt; vel (h) aræ in qua frumentum cum paleis continetur; vel (i) decem virginibus partim fatuis, partim pruden-

(a) 2 Tim. 2, 19. — (b) Conc. Trid., sess. 6, c. 12. — (c) Matth. 18, 17. — (d) Eph. 4, 4. — (e) Matth. 5, 25. — (f) Matth. 13, 47. — (g) Matth. 13, 25. — (h) Luc. 3, 17. — (i) Matth. 25, 1, 2.

tibus, sed multo ante etiam in arca Noe, in qua (a) non solum munda, sed etiam immunda animalia concluderentur, hujus Ecclesiæ figuram et similitudinem licet intueri. Quamvis autem bonos et malos ad Ecclesiam pertinere catholica fides vere et constanter affirmet, ex eisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diversam admodum rationem esse: ut enim paleæ cum frumento in arca confusæ sunt, vel interdum membra varie inter mortua corpori conjuncta, ita etiam mali in Ecclesia continentur.

Quinam ab Ecclesia excluduntur.

XII. Ex quo fit ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur, primo infideles, deinde hæretici et schismatici, postremo excommunicati: ethnici quidem, quod in Ecclesia nunquam fuerunt, neque eam unquam cognoverunt, nec illius Sacramenti participes in populi christiani societate facti sunt; hæretici vero atque schismatici, quia ab Ecclesia desciverunt, neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam transfugæ ad exercitum pertinent, a quo defecerunt. Non negandum tamen quin in Ecclesiæ potestate sint, ut qui ab ea in judicium vocentur, puniantur, et anathemate damnentur. Postremo etiam excommunicati quod Ecclesiæ judicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertinent, donec resipiscant. De cæteris autem quamvis improbis et sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseverare dubitandum non est, idque fidelibus tradendum assidue, ut si forte Ecclesiæ antistitem vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi certo sibi persuadeant.

(a) Gen. 7, 2. 1 Petr. 3, 20.

Privatæ familiæ, pastores et loca sacra etiam Ecclesia dicuntur.

XIII. Verum universæ etiam Ecclesiæ partes (a) Ecclesiæ nomine significari solent, ut cum Apostolus Ecclesiam quæ est Corinthi, Galatiæ, Laodicensium, Thessalonicensium nomina : privatas etiam fidelium familias *Ecclesias* vocat; nam (b) Priscillæ et Aquilæ domesticam Ecclesiam salutari jubet; item alio in loco : Salutari vos, inquit, in Domino multum Aquila et Priscilla cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem (c) etiam scribens eandem vocem usurpavit. Interdum quoque *Ecclesiæ* nomine ejus præsidēs ac pastores significantur (d) : Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiæ; quo in loco præpositi Ecclesiæ designantur; sed (e) locus etiam in quem populus sive ad concionem, sive alicujus rei sacræ causa convenit, *Ecclesia* appellatur. Præcipue vero in hoc articulo Ecclesia honorum simul et malorum multitudinem, nec præsidēs solum, sed eos etiam qui parere debent, significat.

Ecclesiæ proprietates.

XIV. Aperiendæ autem sunt fidelibus hujus Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere quanto beneficio a Deo affecti sint quibus contingerit in ea nasci atque educari.

Prima ut una sit.

Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit : (f) Una enim, inquit, est columba mea, una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam

(a) 2 Cor. 1, 1. Gal. 1, 2. Coloss. 4, 16. 1 Thessal. 1, 1. — (b) Rom. 11, 3. 5. 1 Cor. 16, 19. — (c) Phil. 2. — (d) Matth. 18, 17. — (e) 1 Cor. 11, 18. — (f) Cant. 6, 8.

longe lateque diffusa est ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt (a) : Unum enim Dominum, unam fidem, unum baptismum tantum esse prædicat; unus est enim ejus rector ac gubernator, invisibilis quidem Christus, quem æternus Pater (b) dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ejus.

Ad unitatem Ecclesiæ caput visibile requiritur.

XV. Visibilis autem is qui Romanam Cathedram Petri Apostolorum principis legitimus successor tenet; de quo fuit illa omnium Patrum ratio et sententia consentiens, hoc visibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam et conservandam necessarium fuisse.

Quod præclare et vidit, et scripsit sanctus Hieronymus, contra Jovinianum iis verbis (c) : Unus eligitur ut, capite constituto, schismatis tollatur occasio; et ad Damasum : Facessat invidia : Romani culminis recedat ambitio; cum successore piscatoris et discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum, sequens, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri communionem consocior. Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est; si quis in arca Noe non fuerit, peribit, regnante diluvio.

Quod et longe antea ab (d) Irenæo probatur, et (e) Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens, ait : Loquitur Dominus ad Petrum (f) : Ego, Petre, dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc

(a) Eph. 4, 5. — (b) Eph. 1, 2, 23. — (c) S. Hieronymus, lib. 1 cont. Jovinianum in med. et Epist. 57. — (d) Iren., lib. 3 contra hæres., cap. 5. — (e) B. Cyprian. de Simpl. præl. in principio fere. — (f) Matth. 16, 18.

petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam; et quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, et dicat (a) : Sicut misit me Pater, et ego mitto vos; accipite Spiritum sanctum. Tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem auctoritate sua disposuit, etc.

Optatus deinde Milevitanus ait (b) : Ignorantia tibi adscribi non potest, scienti in urbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus servaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent ut jam schismaticus et prævaricator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.

Post vero Basilius sic scriptum reliquit (c) : Petrus collocatus est in fundamento : dixit enim : Tu es Christus Filius Dei vivi, et vicissim audiuit se esse petram; licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus; nam Christus vere immobilis petra; Petrus vero propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur aliis : sacerdos est, et facit sacerdotes; petra est, et petram facit, et quæ sua sunt largitur servis suis.

Postremo vero sanctus Ambrosius ait : Si quis obiciat Ecclesiam, uno capite, et sponso Jesu Christo contentam, præterea nullum requirere, in promptu responsio est. Ut enim Christum Dominum singulorum Sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus (nam ipse est qui baptizat, et qui absolvit, et tamen is homines Sacramentorum externos

(a) Joan. 20, 21. — (b) Optatus initio l. 2, ad Parmen.
— (c) Basil., hom. 29, quæ est de Pœnit.

ministros instruit); sic Ecclesie, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis vicarium et ministrum præfecit, nam cum visibilis Ecclesia, visibili capite egeat, ita Salvator noster Petrum universi fidelium generis caput et pastorem constituit, cum illi (a) oves suas pascendis verbis amplissimis commendavit, ut qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesie regenda et gubernanda potestatem habere voluerit.

Unitatem fidelium conservandi ratio.

XVI. Unus præterea idemque est spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios (b), qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitam impertitur. Ad quam unitatem servandam eum Ephesios hortaretur, inquit (c) : Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis; unum corpus et unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis visum, auribus auditum, et aliis sensibus diversas vires subministrat, ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est (d). Una quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus; siquidem omnes eandem rem, nempe æternam et beatam vitam, speramus. Una est denique fides, quæ omnibus tenenda est ac præ se ferenda (e) : Non sint, inquit Apostolus, in vobis schismata : atque (f) unum baptismum, quod quidem est christianæ fidei sacramentum.

Secunda ut sit sancta.

Altera proprietas Ecclesie est, ut sit sancta :

(a) Joan. 21, 15. — (b) 1 Corinth. 12, 11, 12. — (c) Eph. 4, 3, 4. — (d) Ephes. 4, 4. — (e) 1 Corinth. 1, 10. — (f) Ephes. 4, 5.

petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam; et quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, et dicat (a) : Sicut misit me Pater, et ego mitto vos; accipite Spiritum sanctum. Tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem auctoritate sua disposuit, etc.

Optatus deinde Milevitanus ait (b) : Ignorantia tibi adscribi non potest, scienti in urbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus; in quo una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent ut jam schismaticus et prævaricator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.

Post vero Basilius sic scriptum reliquit (c) : Petrus collocatus est in fundamento : dixit enim : Tu es Christus Filius Dei vivi, et vicissim audit se esse petram; licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus; nam Christus vere immobilis petra; Petrus vero propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur aliis : sacerdos est, et facit sacerdotes; petra est, et petram facit, et quæ sua sunt largitur servis suis.

Postremo vero sanctus Ambrosius ait : Si quis objiciat Ecclesiam, uno capite, et sponso Jesu Christo contentam, præterea nullum requirere, in promptu responso est. Ut enim Christum Dominum singulorum Sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus (nam ipse est qui baptizat, et qui absolvit, et tamen is homines Sacramentorum externos

(a) Joan. 20, 21. — (b) Optatus initio l. 2, ad Parmen.
— (c) Basil., hom. 29, quæ est de Pœnit.

ministros instruit); sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis vicarium et ministrum præfecit, nam cum visibilis Ecclesia, visibili capite egeat, ita Salvator noster Petrum universi fidelium generis caput et pastorem constituit, cum illi (a) oves suas pasceudas verbis amplissimis commendavit, ut qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesiæ regendæ et gubernandæ potestatem habere voluerit.

Unitatem fidelium conservandi ratio.

XVI. Unus præterea idemque est spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios (b), qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitam impertitur. Ad quam unitatem servandam cum Ephesios hortaretur, inquit (c) : Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis; unum corpus et unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis visum, auribus auditum, et aliis sensibus diversas vires subministrat, ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est (d). Una quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus; siquidem omnes eandem rem, nempe æternam et beatam vitam, speramus. Una est denique fides, quæ omnibus tenenda est ac præ se ferenda (e) : Non sint, inquit Apostolus, in vobis schismata : atque (f) unum baptisma, quod quidem est christianæ fidei sacramentum.

Secunda ut sit sancta.

Altera proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta :

(a) Joan. 21, 15. — (b) 1 Corinth. 12, 11, 12. — (c) Eph. 4, 3, 4. — (d) Ephes. 4, 3. — (e) 1 Corinth. 1, 10. — (f) Ephes. 4, 5.

quod a principe Apostolorum accepimus eo loco
(a) : Vos autem genus electum, gens sancta.

Ecclesia sancta est.

XVII. *Primo.* — Appellatur autem sancta, quod (b) Deo consecrata dedicataque sit; sic enim cætera hujuscemodi, quantum corpora sint, sancta vocari consueverunt, cum divino cultui addicta et dedicata sunt. Cujus generis sunt in lege veteri vasa, vestes et altaria; in qua (c) primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati.

Nota. Nec mirum cuiquam videri debet Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores contineat, sancti enim vocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, quive se fide et baptisate suscepto, Christo consecrarunt: quanquam in multis offendunt, et quæ polliciti sunt, non præstant, quemadmodum etiam qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non seruent, nomen tamen artificum retinent. Quare divus Paulus Corinthios (d) sanctificatos et sanctos appellat in quibus nonnullos fuisse perspicuum est quos (e) ut carnales et gravioribus etiam nominibus acriter objurgat.

Secundo. — Sancta etiam dicenda est, quod veluti corpus cum sancto (f) capite Christo Domino, totius sanctitatis fonte conjungitur, a quo Spiritus sancti charismata et divinæ bonitatis divitiæ diffunduntur. Præclare sanctus Augustinus interpretans verba illa propheta: Custodi animam meam, quoniam sanctus sum (g) : Audeat, inquit, et corpus Christi, audeat, et unus ille homo, cla-

(a) 1 Pet. 2, 9. — (b) Levit. 27, 28, 50. — (c) Exod. 15, 12. — (d) 1 Cor. 1, 2. — (e) 1 Cor. 5, 5. — (f) Eph. 4, 13, 16. — (g) S. Aug. in Psal. 88, 2.

mans a finibus terræ cum capite suo, et sub capite suo dicere: Sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi, et remissionis peccatorum. Ac paulo post: Si christiani omnes, et fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit (a) : Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis; si membra sunt facta corporis ejus, et dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt injuriam (b), cujus membra sancta sunt.

Tertio. — Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificii cultum, et salutarem habet sacramentorum usum: per quæ tanquam efficacia divinæ gratiæ instrumenta Deus veram sanctitatem efficit: Ita ut, quicumque vere sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur (c) Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem, quoniam corpus est Christi, a quo sanctificatur, cujusque (d) sanguine abluitur. *De sanctitate Ecclesiæ vide Justin. mart. in utraque Apol. Tert. in Apolog. Aug. cont. Faust. c. 17. Gregor. Moral. l. 37, c. 7.*

Tertia ut sit catholica.

Tertia proprietates Ecclesiæ ea est, ut catholica, nempe universalis, vocetur, quæ appellatio vere illi tributa est: quoniam, ut testatur sanctus Augustinus (e) : A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendor diffunditur. Neque enim, ut in humanis rebus publicis, aut hæreticorum conventibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est, verum omnes homines, sive illi barbari sint, sive Scythæ, sive servi, sive liberi, sive masculi, sive femina, cha-

(a) Gal. 3, 27. — (b) Eph. 5, 26, 27, 50. — (c) Eph. 4, 1, 4. — (d) Eph. 1, 7. — (e) S. August. serm. 131 et 181. de Temp.

ritatisinu complectitur. Quare scriptum est (a) : Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione, et fecisti nos Deo nostro regnum. De Ecclesia dicit David (b) : Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Item (c) : Memor ero Rahab, et Babylonis scientium me; et : Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quive futuri sunt, quandiu mundus existat, veram fidem profitentes, ac eandem Ecclesiam pertinent (d), quæ super fundamento Apostolorum fundata est ac prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, qui fecit utraque unum, et pacem iis, qui propè, et iis, qui longe annuntiavit, constituti sunt et fundati. Universalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes qui salutem æternam consequi cupiunt, eam tenere, et amplecti debeant, non secus ac qui arcam, (e) ne diluvio perirent, ingressi sunt. Hæc igitur, veluti certissima regula tradenda est, qua vera et falsa Ecclesia iudicetur.

Ecclesie veræ a falsa dignoscendæ regula altera.

XVIII. Sed ex origine etiam, quam revelata gratia ab Apostolis ducit, Ecclesie veritatem agnoscimus; siquidem ejus doctrina veritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab Apostolis jam olim tradita, et in omnem orbem terrarum disseminata, ex quo fit ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum voces longe a veræ Ecclesie fide abesse, cum doctrinæ Ecclesie, quæ ab Apostolis ad hanc diem prædicata est,

(a) Apoc. 5, 9, 10. — (b) Ps. 2, 8. — (c) Ps. 86, 4. — (d) Eph. 2, 20. — (e) Gen. 7, 7.

adversentur : Quare, ut omnes intelligerent quam esset Ecclesia catholica, Patres, in Symbolo illud divinitus addiderunt *Apostolicam*. De veræ Ecclesie notis, vide Aug. contra Epist. fundamenti cap. 4. Tertull. lib. 1. de Præscript.

Cur dicatur Ecclesia apostolica.

XIX. Etenim Spiritus sanctus, qui Ecclesie præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per apostolicum gubernat. Qui Spiritus primum quidem Apostolis tributus est, deinde vero summa Dei benignitate semper in Ecclesia mansit (a). Sed quemadmodum hæc una Ecclesie errare non potest in fidei ac morum disciplina tradenda, cum a Spiritu sancto gubernetur, ita cæteras omnes, quæ sibi Ecclesie nomen arrogant, ut quæ diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ et morum perniciosissimis erroribus versari necesse est.

Ecclesie duæ figuræ.

XX. Sed quoniam magnam vim habent figura Veteris Testamenti ad excitandos fidelium animos, revocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cujus rei potissimum causa Apostoli his usi sunt; illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, parochi non prætermittent.

Prior. — In his autem illustrem significationem habet arca Noe (b) : quæ ob eam rem tantum divino jussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet : Quam Deus sic constituit, ut, quicumque per baptismum illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent, qui

(a) Aug. contra Crescent., lib. 1, cap. 53. — (b) Gen. 8, 14.

vero extra illam essent, quemadmodum iis evenit, qui in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur.

Altera. — Alia figura est magna illa civitas (*a*) Jerusalem, cujus nomine Scripturæ sæpius sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offerre Deo sacrificia licebat, quia in sola etiam Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, verus cultus verumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit.

Ecclesiam esse fide credendam et quomodo.

XXI. Jam illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat, nam etsi quisvis ratione et sensibus percipit Ecclesiam, id est, hominum conventum in terris esse, qui Christo Domino addicti et consecrati sunt. Neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur, cum nec Judæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non illius rationibus convicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus, non minus quam cæteri, intelligentiæ nostræ facultatem et vires superet, jure optimo confitemur, nos Ecclesiæ ortum, manerem, et dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri.

Ecclesiæ quis auctor.

XXII. Neque enim homines hujus Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam super firmissimam petram ædificavit teste

(*a*) Gal. 4, 26. Heb. 12, 12. Deut. 12, 11, 12, 15, 14, 18, 21.

propheta (*a*): Ipse fundavit eam Altissimus: quam ob causam (*b*) hæreditas Dei, et (*c*) Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed divino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari non potest, ita etiam fide solum intelligimus, in Ecclesia (*d*) claves regni cælorum esse, eique (*e*) potestatem peccata remittendi, (*f*) excommunicandi, (*g*) verumque Christi corpus consecrandi traditam: deinde cives, qui in ea morantur (*h*) non habere hic civitatem permanentem, sed futuram inquirere.

Ecclesiam credere oportet et non in Ecclesiam.

XXIII. Unam igitur Ecclesiam sanctam et catholicam esse necessario credendum est (*i*): Tres enim Trinitatis personas, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum ita credimus, ut in eas fidem nostram colloceamus. Nunc autem mutata dicendi forma sanctam, et non in sanctam Ecclesiam, credere profiteamur; ut hac etiam diversa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia, divinæ bonitati accepta referamus.

Hæc articuli pars diligenter explicanda.

XXIV. *Sanctorum communionem.* Cum sanctus Joannes Evangelista de divinis mysteriis, ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit (*j*): Ut et vos, inquit, societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio ejus Jesu Christo. Hæc societas in communionem Sanctorum sita est: de qua in hoc

(*a*) Ps. 86, 5. — (*b*) Ps. 2, 8. — (*c*) Osee, 2, 1. — (*d*) Matth. 16, 19. — (*e*) Joan. 20, 23. — (*f*) Matth. 18, 17. — (*g*) Heb. 15, 10 et d. — (*h*) Heb. 15, 11. — (*i*) Aug. serm. 151 de Temp. — (*j*) Joan. 1, 3.

articulo sermo habetur (a). Utinam vero in eo explicando Ecclesiarum præsides, Pauli et aliorum Apostolorum diligentiam imitentur. Est enim non solum quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat; omnia enim ejus rei causa pervestiganda sunt ac percipienda, ut in hæc tam amplam et beatam societatem Sanctorum admittamur, admissique constantissime perseveremus, cum gaudio gratias agentes Deo Patri (b), qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.

In quibus Sanctorum sita sit communio.

XXV. In primis igitur fideles docendi sunt hunc articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia catholica antea positus est, veluti explicationem quamdam: unitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit ut quidquid in eam collatum est, commune sit (c): omnium enim Sacramentorum fructus ad universos fideles pertinet: quibus Sacramentis, veluti sacris vinculis Christo connectuntur et copulantur: et maxime omnium baptismo, quo, tanquam janua, in Ecclesiam ingredimur. Hæc autem Sanctorum communione, Sacramentorum communionem intelligi debere Patres in Symbolo significant illis verbis (d): Confiteor unum baptisma. Baptismum vero in primis Eucharistia, et deinceps cætera Sacramenta consequuntur: nam etsi hoc nomen omnibus Sacramentis convenit, cum Deo nos jungant illiusque participes cujus gratiam recipimus, efficiant; ma-

(a) Aug. in Joan. Tract. 52. — (b) Col. 1, 12. — (c) Aug., 1. 19 cont. Frustum, c. 21. — (d) Damasc., lib. 2, de Fide orthodox., cap. 12.

gis tamen proprium est Eucharistiæ, (a) quæ hæc efficit communionem.

Sed alia etiam communio in Ecclesia cogitanda est. Quæcumque enim pie sanctæque ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, et, ut illis prosint, charitate, (b) quæ non quærit quæ sua sunt, efficitur. Id vero cum sancti Ambrosii testimonio comprobatur, qui locum illum psalmi explanans: Particeps ego sum omnium timentium te ita inquit: (c) Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic conjunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam præscripsit ut diceremus: (d) Panem nostrum, non meum: ac reliqua ejus generis, non nobis tantum, sed omnium salutis et commodis prospiciemus.

Similitudo singularis.

XXVI. At vero hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris Litteris sæpe demonstratur, nam in corpore multa sunt membra; (e) sed etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec vero omnia eandem dignitatem habent, aut æque utiles et decoras functiones exsequuntur: nullique suum, sed totius corporis commodum atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se et confixa sunt, ut si unum aliquo dolore afficitur, cætera item naturæ cognitione et consensu doleant: si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille jucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia

(a) 1 Cor. 10, 16 et d. — (b) 1 Cor. 13, 5. — (c) S. Ambr. in Ps. 118, serm. 8, v. 69. — (d) Matth. 6, 11. — (e) 1 Cor. 12, 14 et d.

licet contemplari, (a) in qua, etsi diversa sint membra, nempe variæ nationes, Judæorum, gentium, liberi et servi, pauperes et divites; cum tamen baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, cujus ille caput est.

Nota. Unicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est, ut enim (b) alii in ea Apostoli, alii doctores, omnes vero publicæ utilitatis causa sunt constituti, ita aliorum est præesse ac docere: aliorum item parere, subjectos esse.

Qui in peccato mortali sunt quo communionis Sanctorum fructu priventur.

XXVII. At vero tot, tantisque muneribus, ac bonis divinitus collatis illi fruntur, qui in charitate vitam christianam degunt, justique et chari Duo sunt.

Membra vero mortua, nimirum homines sceleribus obstricti et a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non privantur, ut hujus corporis membra esse desinant: sed cum sint mortua fructum spirituales, qui ad justos et pios homines pervenit, non percipiunt. Tametsi, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam vitamque recuperandam ab iis adjuvantur, qui spiritu vivunt et eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi.

Gratiæ gratis datæ sunt dona communia.

XXVIII. Nec vero tantum communia sunt ea dona, quæ homines charos Deo ac justos reddunt; sed gratiæ etiam gratis datæ in quibus numerantur (c) scientia, prophetia, donum linguarum ac miraculorum, et cætera hujus generis, quæ

(a) Aug. in Ps. 70, serm. 2. — (b) 1 Cor. 19, 28. — (c) 1 Cor. 14, 6.

dona malis etiam hominibus, non privatæ, sed publicæ utilitatis causa ad ædificandam Ecclesiam conceduntur: nam sanitatis gratia, non illius, qui ea præditus est, sed ægroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem a vero christiano homine possidetur, quod sibi cum cæteris omnibus commune esse non existimare debeat; quare ad sublevandam indigentium miseriam prompti ac parati esse debent: nam (a) qui hujusmodi bonis ornatus est, si viderit fratrem suum egere, nec illi subvenerit, is Dei charitatem non habere plane convincitur. Quæ cum ita se habeant satis constat, eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui et vere illud dicere posse: (b) Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini; et (c): Beati qui habitant in domo tua, Domine!

ARTICULUS X.

Fides articuli necessaria ad salutem.

I. *Remissionem peccatorum.* Nemo est qui, cum videat hunc articulum de remissione peccatorum, in cæteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solum divinum aliquid mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maxime necessarium contineri: nam ante declaratum est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad christianam pietatem aditum patere. Verum si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum videatur, satis illud erit quod Salvator noster paulo ante ascensum in cælum de eare testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligerent Scripturas: (a) Oportebat, inquit,

(a) 1 Joan. 5, 17. — (b) Psal. 83, 9 — (c) Ps. 93, 5.

Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine hujus pœnitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hierosolyma.

Munus parochi in hoc articulo explicando.

II. Quæ verba si parochi animadverterint, facile intelligit, cum cætera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum vero præcipue hujus articuli diligenter explicandi magnam eis a Domino necessitatem impositam esse. Munus igitur parochi erit, quod ad hunc locum atinet, docere, non solum peccatorum remissionem in catholica Ecclesia reperiri, de qua Isaias prædixerat (b): Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas (c): sed etiam potestatem peccata remittenti in ea esse.

Notent confessarii.

Qua si rite et secundum leges a Christo Domino præscriptas sacerdotes utantur, vere peccata remitti et condonari credendum est.

Culpæ et pœnæ remissio sit in baptismo.

III. Hæc autem venia, cum primum fidem profiteres sacro baptismo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, sive ea origine contracta, sive quid propria voluntate omissum vel commissum sit, aut pœnæ persolvendum relinquantur. Verum per baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur, (d) quin potius, cum unicuique adversus concupiscentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non desinit, pugnandum sit, vix ullum reperias,

(a) Luc. 24, 46. — (b) Isa. 55, 24. — (c) Aug. Homil. 49, c. 8. — (d) Conc. Trid., sess. 5, can. 5. Aug. 1, 2, de Peccat. merit., c. 23.

qui vel tam acriter resistat, vel tam vigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas vitare possit.

Claves regni cœlorum Ecclesiæ traditæ.

IV. Cum igitur necesse fuerit in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi, alia etiam ratione, quam baptismi sacramento, claves regni cœlorum illi conceditæ sunt, quibus possint unicuique pœnitenti, etiamsi usque ad extremum vitæ diem peccasset, delicta condonari. Clarissima hujus rei testimonia in sacris Litteris habemus; nam apud sanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: (a) Tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis. Item: (b) Quæcumque alligaveritis super terram erunt ligata et in cœlo; et quæcumque solveritis super terram erunt soluta et in cœlo. Deinde sanctus Joannes testatur Dominum, cum insufflasset Apostolis, dixisse (c): Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt.

Nullum peccatum quin possit in Ecclesia remitti.

V. Neque vero existimandum est hanc potestatem certis quibusdam peccatorum generibus definitam esse: nullum enim tam nefarium facinus, vel admitti, vel cogitari potest, cujus remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat: (d) quemadmodum etiam nemo adeo improbus et scelestus fuerit, quem si errorum suorum vere pœniteat, certæ ei veniæ spes proposita esse non debeat.

(a) Matth. 16, 19. — (b) Matth. 18, 18. — (c) Joan. 20, 25. — (d) Ambros., lib. 1 de Pœnit., c. 1 et 2. Aug. in Ench., c. 93.

Sed neque hæc eadem potestas ita circumscribitur, ut præfinito solum aliquo tempore ea uti liceat; nam quacumque hora peccator ad sanitatem redire voluerit, rejiciendum non esse docuit Salvator noster, cum (a) principi Apostolorum interroganti quoties peccatoribus agnoscendum esset, an septies, repondit: Non septies, sed usque septuagies septies.

Hæc potestas est penes episcopos et sacerdotes.

VI. Verum si ministros divinæ hujus potestatis spectemus, ea minus late patere videbitur. Dominus enim non omnibus, sed episcopis tantum et sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. (b) Idem etiam censendum erit quod ad rationem ejus potestatis exercendæ pertinet: nam per sacramenta solum, si eorum forma servetur, peccata remitti possunt, aliter vero nullum jus a peccatis solvendi Ecclesiæ datum est, ex quo sequitur, tum sacerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda veluti instrumenta valere; quibus Christus Dominus auctor ipse et largitor salutis, remissionem peccatorum et justitiam in nobis efficit.

Remissio peccatorum quanta sit gratia.

VII. Ut autem fideles cœlestis hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est, magis suspiciant, atque ad ejus usum et tractationem, ardentiori pietatis studio accedant, conabitur parochus hujus gratiæ dignitatem et amplitudinem demonstrare, ea autem ex hoc possimum perspicitur, si cujus virtutis sit peccata remittere, et homines ex injustis justos reddere, diligenter expositum fuerit (c). Constat enim in-

(a) Matth. 18, 21, 22. — (b) Trid., sess. 14, cap. 6. Hieron. Epist. 1, post med. Ambr. de Cain et Abel. c. 4. — (c) Trid. sess. 6, c. 7, et sess. 14, 1, 2. Aug. Tract. 72, in Joan.

finita et immensa Dei vi hoc affici, quam eandem in excitandis mortuis, et in mundi creatione necessariam esse credimus. Quod si etiam, ut (a) Augustini sententia confirmatur, majus opus existimandum est aliquid ex impio pium facere, quam cælum et terram ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita virtute possit existere, consequens est, ut multo magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit. Quare verissimas esse priscorum Patrum voces agnoscimus, quibus contentur ab uno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium auctorem quam ad summam ejus bonitatem et potentiam, tam mirificum opus referendum esse. (b) Ego sum, inquit ipse Dominus per prophetam, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendorum eadem ratio videtur esse, quam in pecunia debita servare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, nisi a creditore, pecunia quæ debetur remitti potest: ita, communi Deo peccatis obstricti simus, siquidem quotidie oramus: (c) Dimitte nobis debita nostra, perspicuum est a nemine, præter illum, debita nobis condonari posse.

Potestatem dimittendi peccata primus habuit Christus.

VIII. Hoc vero admirabile et divinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus Salvator noster, ut homo, cum idem verus Deus esset, hoc munus a cœlesti Patre traditum accepit: (d) Ut sciatis, inquit, quia Filius hominis habet po-

(a) Aug. lib. 1, de Pecc. merit. c. 25, l. 50. Hom. 15. Ambr. de Abel. cap. 4. — (b) Isa 43, 25. — (c) Matth. 6, 12. — (d) Matth. 9, 6. Marc. 2, 9, 10.

testatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico : Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priusquam in cœlum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, eam potestatem episcopus et presbyteris in Ecclesia concessit, quanquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, cæteri, ut ejus ministri, peccata dimitunt.

Potestas remittendi peccata maximum donorum Christi.

IX. Quamobrem si, quæ infinita virtute effecta sunt, maxime admirari et suspicere debemus, satis intelligimus pretiosissimum hoc munus esse quod Christi Domini benignate Ecclesiæ donatum est, sed ipsa etiam ratio, qua Deus, clementissimus Pater, mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad hujus beneficii magnitudinem contemplandam vehementer excitabit, sanguine enim unigeniti Filii sui scelera nostra expiari voluit, ut poenam, quam nos pro peccatis commuerimus, ultro ille persolveret, (a) justusque pro injustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus (b) nos non corruptibilibus auro et argento redemptos esse, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati, facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei providentiam summamque erga nos charitatem ostendit.

Peccatum mortale quantum malum.

X. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perveniat necesse est, nam qui Deum

(a) 1 Pet. 5, 18. — (b) 1 Pet. 1, 18, 19.

mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritum ex Christi morte et cruce consecutus est, statim amittit, et omnino paradisi aditu, quem prius interclusum Salvator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem venit, facere non possumus quin humanæ miseræ consideratio vehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ divinitus tributa est, et hujus articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit divina ope adjunctus in pristinum dignitatis statum restitui : tunc vero cogitur summo gaudio et lætitia exsultare, et immortales Deo gratias agere. Ac profecto, si grata et jucunda medicamenta videri solent quæ medicorum arte et industria, cum gravi aliquo morbo laboramus, parantur, quanto jucundiora esse debent ea remedia quæ Dei sapientia ad animorum curationem atque adeo ad vitam reparandam instituit; cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimum his qui sanari cupiunt, salutem afferant.

Beneficio remissionis peccatorum diligenter utendum.

XI. Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli et præclari muneris dignitatem cognoverint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiose convertere. Vix enim fieri potest ut qui re utili et necessaria non utatur, eam contemnere non existimetur, præsertim vero cum Dominus hanc potestatem remittendi peccata ea re traderit Ecclesiæ, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. Nam quemadmodum nemo sine baptismo expiari potest, ita quicumque baptismi gratiam, mortiferis sceleribus amissam recuperare

voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ sacramentum, confugiat necesse est.

Facilitatis veniæ obtinendæ non abutendum.

XII. Verum hoc loco admonendi sunt fideles ne tam ampla veniæ facultate proposita, quam etiam nullius temporis termino definitur declaravimus, vel ad peccandum faciliores, vel ad reipiscendum tardiores reddantur: in altero enim cum injuriosi: (a) Et contumeliosi in hanc divinam potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur; in altero vero magnopere verendum est ne, morte præoccupati, frustra peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate et procrastinatione merito amiserunt.

ARTICULUS XI.

Fides hujus articuli quam necessaria.

I. *Carnis resurrectionem.* Magnam hujus articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabiliendam id maxime ostendit, quod divinis Litteris non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. Quod quidem cum in aliis Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest, hoc veluti firmissimo fundamento salutis nostræ spem nixam esse, nam ut Apostolus ratiocinatur: (b) Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit; quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est et fides vestra. In eo igitur explicando parochus non minus operæ et studii ponet quam in eo evertendo multorum impietas laboravit,

(a) Aug. in Joan. Tract. 53 et lib. 50, Homil. 41. Ambros. lib. 2, de Pœnit. c. 1, 2 et 11. — (b) 1 Cor. 15, 15, 14.

magnas enim et præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare paulo post demonstrabitur.

Cur hominum resurrectio carnis resurrectio appelletur.

II. Sed hoc imprimis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo carnis resurrectionem appellari, quod quidem sine causa factum non est, nam docere volurunt Apostoli id, quod necessario ponendum est, animam esse immortalem; quare ne quis forte eam simul cum corpore interis, utrumque vero in vitam revocari existimaret, cum animam plurimis sacrarum Litterarum (a) locis immortalem esse plene constet, ob eam rem carnis tantum suscitandæ mentio in articulo facta est, et quanquam sæpe etiam in sacris Scripturis caro integrum hominem, ut est apud Isaiam: (b) Omnis caro fœnum: et apud sanctum Joannem: (c) Et Verbum caro factum est, significet: hoc tamen loco carnis vox corpus declarat, ut duarum partium, animæ et corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus corrumpi, et in pulverem terræ, ex qua compactum est redire, animam vero incorruptam manere intelligamus.

Anima non dicenda est resurgere.

III. At vero cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitam revocetur, anima proprio non dicitur resurgere, carnis quoque mentio facta est illius hæresis confutandæ causa, quæ vivo Apostolo (d), Hymenæi et Phileti fuit, qui asserbant, cum de resurrectione in Scripturis sacris ageretur, nonde

(a) Sap. 2, 25 et 3, 4 Matth. 10, 21 et 22, 51. — (b) Isa. 40, 6. — (c) Joan. 1, 14. — (d) 1 Tim. 2, 17.

corporea, sed de spirituali, qua a morte peccati ad vitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his verbis planum fit, eum errorem tolli et veram corporis resurrectionem confirmari.

Carnis resurrectio ut probanda.

IV. Verum parochi partes erunt hanc veritatem illustrare exemplis ex Veteri Novoque Testamento, et ex omni ecclesiastica historia depromptis, alii enim ab (a) Elia, et (b) Eliseo in Veteri Testamento; alii præter eos quos (c) Christus Dominus a morte excitavit, a (d) sanctis Apostolis, aliisque permultis ad vitam revocati sunt, quæ resurrectio multorum hujus articuli doctrinam confirmat, ut enim plures a morte excitatos credimus, ita universos ad vitam revocatum iri credendum est. quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex hujusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ parochis qui in sacris Litteris mediocriter versati sunt, facile occurrunt. Illustriora vero loca sunt in Veteri quidem Testamento, quæ leguntur apud Job, cum ait (e), se in carne sua conspecturum Deum suum; et apud Daniele, de iis (f) qui in pulvere terræ dormiant, alios in vitam æternam, alios in opprobrium sempiternum evigilatos: in Novo autem Testamento, quæ sanctus Matthæus refert de disputatione (g) quam Dominus cum Sadducæis habuit, præter ea quæ Evangelistæ (h) narrant de extremo judicio. Atque huc etiam referenda sunt, quæ Apostolus ad Corin-

(a) 3 Reg. 17, 19. — (b) 4 Reg. 4, 31 et 13, 21. — (c) Matth. 9, 25. Luc. 7, 14, 11. Joan. 11, 45, 46. — (d) Ad Cor. 9, 40 et 20, 10. — (e) Job. 19, 26. — (f) Dan. 12, 2. — (g) Matth. 23, 31. — (h) Joan. 5, 25, 28, 29.

thios (a), et ad Thessalonicenses (b) scribens accurata oratione disseruit.

Similitudines quibus resurrectio illustratur.

V. Sed quamvis hoc fide certissimum sit, multum tamen proderit, vel exemplis vel rationibus ostendere, id quod fides credendum proponit, a natura, aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorreere. Itaque Apostolus quærenti quomodo resurgerent mortui, sic respondit: (c) Insuper tu! quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur; et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas; sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus cæterorum, Deus autem dat illi corpus sicut vult; et paulo post inquit: Seminatur in corruptione, surget in corruptione. Ad eam similitudinem multas præterea adjungi posse sanctus (d) Gregorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, et rursus quasi resurgendo revocatur, et arbusta viriditatem amittunt, et rursus quasi resurgendo reparantur, et semina putrescendo moriuntur, et rursus germinando resurgunt.

Rationibus probatur resurrectio.

VI. Rationes illæ præterea, quæ ab ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandum accommodatæ videri possunt.

Prima. — Ac primum quidem, cum animæ immortales sint, et tanquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas a corporibus sejunctas perpetuo manere, præter naturam existimandum est.

Secunda. — Quoniam vero quod natura adversatur ac violentum est, diuturnum esse non potest,

(a) 1 Corinth. 15. — (b) 1 Thessal. 4, 15. — (c) 1 Cor. 15, 36. — (d) S. Gregor. lib. 14. Moral. c. 28, 29, 30.

consentaneum fore videtur, ut denuo cum corporibus jungantur; ex quo etiam sequitur ut corporum resurrectione futura sit: quo quidem argumentandi genere Salvator ipse noster usus est, (a) cum adversus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit

Tertia. — Deinde cum malis supplicia, bonis præmia a iustissimo Deo sint proposita, (b) ex illis vero quam plurimi, antequam debitas pœnas persolvant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmiis e vita decedant, necesse est iterum animas cum corporibus conjungi, ut pro sceleribus aut recte factis corpora, quibus veluti peccati sociis homines utuntur, una cum anima pœna aut præmio afficiantur. Qui locus diligentissime tractatus est a sancto (c) Chrysostomo in Homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cum de resurrectione dissereret: (d) Si in hac vita, inquit, tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quæ quidem verba nemo ad animæ miseriam referri existimabit: quæ cum immortalis sit, quamvis corpora non resurgerent, in futura tamen vita beatitudine frui posset: vero de toto homine intelligenda sunt. Nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, necesse est ut, qui quemadmodum Apostoli, tot ærumnas et calamitates in vita perpessi sunt, omnium sint miserimi. Idem vero multo apertius docet ad Thessalonicenses his verbis: (e) Gloriamur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra, et fide in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus, quas

(a) Matth. 22, 33. — (b) Damasc. lib. 4, de Fide orthodox., cap. 23. Ambr. lib. de Fide resurr. — (c) S. Chrysostomus, Homil. 49 et 50. — (d) 1 Cor. 15, 19. — (e) 2 Thess. 1, 4 et d.

sustinetis in exemplum justii judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini; si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis qui vos tribulant, et vobis, qui tribulamini, requiem vobiscum in revelatione Domini Jesu de cælo, cum Angelis virtutis ejus in flamma ignis dantis vindictam iis qui non noverunt Deum et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi.

Quarta. — Adde etiam non posse homines, quandiu anima a corpore sejuncta est, plenam felicitatem et bonis omnibus cumulatam adipisci. Ut enim quælibet pars, a toto separata, imperfecta est, ita etiam anima, quæ corpori non est adjuncta: ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse. His igitur, atque aliis hujusmodi rationibus parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

Varia resurgentium conditio.

VII. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apostoli doctrina, quinam ad vitam suscitandi sint; nam ad Corinthios scribens: (a) Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Omni itaque malorum bonorumque discrimine remoto, omnes a mortuis, quanquam non omnium par conditio futura est resurgent: (b) Qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.

Omnes resurgemus.

VIII. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus qui adventante judicio mortui jam

(a) 1 Cor. 15, 22. — (b) Joan. 5, 29.

erunt, quam eos qui moriuntur. Huic enim sententia, quæ asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiam magis veritati convenire, scriptum reliquit sanctus (a) Hieronymus; idem sentit et sanctus Augustinus. (b) Neque vero huic sententia repugnant Apostoli verba (c) ad Thessalonicenses scripta: Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi; deinde nos, qui vivimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, nam sanctus Ambrosius, (d) cum ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors præveniet, et quasi per soporem ut egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut pervenientes ad Dominum, præsentia Domini recipiant animas, quia cum Domino mortui esse non possint. Eademque sententia comprobatur sancti (e) Augustini auctoritate in libro *de Civitate Dei*.

Proprium corpus cujusque resurget.

IX. Cum vero multum referat nobis certo persuaderi hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscujusque proprium fuit, quamvis corruptum sit, et in pulverem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam parochus accurate explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cum inquit: (f) Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea voce, Hoc, proprium corpus aperte demonstrans. Job etiam de eo clarissime vaticinatus est: (g) Et in carne mea, inquit, videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspекti sunt, et non alius. Hoc idem col-

(a) S. Hieron. Epist. 152. — (b) Aug., de Civit. Dei, lib. 20, c. 20. — (c) 1 Thess. 4, 15. — (d) In 1 Epist. ad Thess., c. 4. — (e) Lib. 20, c. 20. — (f) 1 Cor. 15, 55. — (g) Job. 19, 26.

ligitur ex ipsius resurrectionis definitione: est enim resurrectio, auctore (a) Damasceno, ad eum statum unde cecideris revocatio. Denique si consideremus, cujus rei causa resurrectionem futuram paulo ante demonstratum est, nil erit, quod cujusquam animum hac in re dubium facere possit. Idcirco autem corpora excitanda esse docuimus, (b) ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cujus opera vel Deo, vel dæmoni, servivit, resurgere oportet, ut cum eodem corpore triumpho coronas et præmia consequatur, aut pœnas et supplicia miserrime perferat.

Quo in statu corpora resurgent.

X. Neque vero corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturam veritatem, atque ad hominis decus et ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re (c) sancti Augustini testimonium legimus: Nihil tunc vitii, inquit, in corporibus existet, si aliqui plus pinguedine obesi et crassi exstiterint, non totam corporis molem assument; sed quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum, et e diverso, quæcumque vel morbus, vel senium confecit in corpore, reparabitur per Christum virtute divina, ut, si aliqui propter macrorem fuerint graciles quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam hujus vitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco (d): Non resumet homo capillos quos habuerit, sed quos decuerit, juxta illud:

(a) Damasc. lib. 4 de Fide orthod. 28. — (b) 2 Cor. 5, 10. — (c) S. Aug. l. 22, de Civ. Dei, c. 19, 20, 21, et Ench. c. 86, 87, 98, 89. Hier. Epist. 59 et 61. — (d) S. Aug., Ench. cap. 89.

Omnes capilli capitis vestri numerati sunt, (a) qui secundum divinam sapientiam sunt, reparandi.

Nemo mancus post resurrectionem.

XI. In primis vero, quoniam membra ad veritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituentur omnia : qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci et quibusvis membris debiles, integro ac perfecto corpore resurgent : aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis conjunctionem propensa est, minime satisfactum esset : cujus tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea, satis constat resurrectionem æque ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

Cicatrices martyribus ad gloriam, nefariis ad miseriam post resurrectionem supererunt.

XII. Neque id de martyribus solum fatendum est, de quibus sanctus (b) Augustinus ita testatur : Non erunt absque illis membris ; non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium, alioquin, qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere ; verum tamen exstabant in eorumdem membrorum articulis gladii cicatrices refulgentes super omne aurum et lapidem pretiosum, veluti et cicatrices vulnerum Christi ; quod de improbis quoque verissime dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint ; nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu con-

(a) Matth. 10 50. — (b) Lib. 22, de Civit. Dei. c. 20.

ficientur : quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem, sed calamitatem ac miseriam est redundatura ; cum merita non ipsis membris, sed personæ, cujus corpori conjuncta sunt adscribantur : nam iis qui pœnitentiam egerint, ad præmium ; illis vero qui eandem contempserint ad supplicium restituentur. Hæc vero si a parochis attente considerentur, nunquam eis rerum et sententiarum copia deerit ad excitandos inflammandosque pietatis studio fidelium animos, ut, vitæ hujus molestias et ærumnas cogitantes beatam illam resurrectionis gloriam, quæ justis et piis proposita est, avide expectent.

Immortalia resurgent corpora.

XIII. Sequitur nunc ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corporis substantiam constituent, quamvis illud ipsum atque idem corpus a mortuis revocari oporteat, quod antea extinctum fuerat ; longe aliam tamen et diversam ejus conditionem fore ; ut enim cætera omittamus, in eo maxime resurgentium corpora omnia a se ipsis different, quod, cum antea mortis legibus subjecta essent, posteaquam ad vitam suscitata fuerint, sublato bonorum malorumque discrimine, immortalitatem assequentur.

Unde sunt corpora immortalia.

XIV. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportavit, quemadmodum sacrarum Scripturarum testimonia nos admonent ; scriptum est enim : (a) Præcipitabit mortem in sempiternum. Et alibi : (b) Eræ mors tua, o mors ! quod explicans Apostolus, inquit (c) Novissime ini-

(a) Isa. 25, 8. — (b) Oseeæ, 13, 14. — (c) 1 Cor. 15, 26.

mica destruetur mors; et apud sanctum Joannem legimus: (a) Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Christi Domini merito (b) quo mortis imperium eversum est peccatum Adæ longo intervallo superari: eidem etiam divinæ justitiæ consentaneum fuit, ut boni beata vita perpetuo fruerentur; mali vero sempiternas pœnas luentes, (c) quærerent mortem et non invenirent, optarent mori, et mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis malisque communis erit.

Quatuor gloriæ corporum dotes.

XV. Habebunt præterea sanctorum rediviva corpora insignia quædam et præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quam unquam antea fuerint. Præcipua vero sunt quatuor illa quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina a Patribus observatæ. De his August. serm. 99 de Temp. Ambr. in com. in 1 ad Cor. c. 15.

Impassibilitas.

Earum prima est impassibilitas, munus scilicet et dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ullo dolore aut incommodo affici queant, nihil enim aut frigor vis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. (d) Seminatur, inquit Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod autem impassibilitatem potius quam incorruptionem scholastici appellarint, ea causa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi significarent: non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licet incorruptibilia sint, æstuarè tamen possint, atque algere, variisque cruciatibus affici.

(a) Apoc. 2, 4. — (b) Hebr. 21, 14. — (c) Apoc. 9, 6. — (d) 1 Cor. 15, 42.

Claritas.

Hanc consequitur claritas, qua sanctorum corpora tanquam sol fulgebunt, ita enim apud sanctum Matthæum testatur Salvator noster: (a) Justi, inquit, fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Ac ne quis de eo dubitaret, (b) suæ transfigurationis exemplo declaravit. Hanc interdum Apostolus gloriam, modo claritatem appellat: (c) Reformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Et rursum: (d) Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Hujus etiam gloriæ imaginem quamdam vidit populus Israel in deserto, (e) cum facies Moysis ex colloquio et præsentia Dei ita colluceret, ut in eam filii Israel oculos intendere non possent. Est vero claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur: quomodo etiam anima ipsa beata efficitur, quod in eam pars divinæ felicitatis derivetur. Hoc vero munere non æque omnes, perinde ac primo ornari credendum est. Erunt quidem sanctorum corpora omnia æque impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt; nam, ut testatur Apostolus: (f) Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum.

Agilitas.

Cum hæc dote conjuncta est illa, quam agilitatem vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facillimeque in quamcum-

(a) Matth. 13, 43. — (b) Matth. 17, 2. — (c) Phil. 3, 21. — (d) 1 Cor. 15, 43. — (e) Exod. 34, 29 et d. 2 Cor. 3, 7. — (f) 1 Cor. 15, 41.

que partem anima voluerit, ita moveri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat, quemadmodum aperte sanctus (a) Augustinus in libro *de Civitate Dei*, et (b) Hieronymus in Isaiam docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: Seminatur in infirmitate, surget in virtute.

Subtilitas.

His vero addita est, quæ vocatur subtilitas; cuius virtute corpus animæ imperio omnino subicietur, eique serviet et ad nutum præsto erit, quod ex illis Apostoli verbis ostenditur: (c) Seminatur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hæc fere sunt præcipua capita quæ in hujus articuli explicatione tradenda erunt.

Quot et quæ fructus ex hoc articulo capiuntur.

XVI. Ut autem fideles sciant quem fructum ex tot tantorumque mysteriorum cognitione capere possint.

Primus. — Primum declarare oportebit, maxime a nobis Deo gratias agendas esse, qui hæc sapientibus absconderit, et revelaverit parvulis. Quot enim viri vel prudentiæ laude præstantes, vel singulari doctrina præditi, in hac tam certa veritate cæci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam aspirare non licebat, est quod summam eius benignitatem et clementiam perpetuis laudibus celebremus.

Secundus. — Deinde magnus etiam ille fructus ex hujus articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine vel benevolentia conjuncti sunt, facile tum alios

(a) Aug. de Civ. Dei, lib. 15, c. 48 et 20, et lib. 52, c. 11. — (b) Hieron. in Isaiam, c. 40. — (c) 1^a Cor. 15, 44.

tum nos ipsos consolabimur: quo quidem genere consolationis Apostolum usum esse constat, cum ad Thessalonicenses (a) de dormientibus scriberet.

Tertius. — Sed in omnibus etiam aliis ærumnis et in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris levationem afferet; quemadmodum sancti Job exemplo didicimus qui una hac spe afflictum et morientem animum sustentabat, fore aliquando ut in resurrectione Dominum (b) Deum suum conspiceret.

Quartus. — Præterea, hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam vitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe puram agere quam diligentissime curent; si enim cogitaverint ingentes illas divitias quæ resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad virtutis et pietatis studia allicientur.

Quintus. — Contra vero nulla res majorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesque a sceleribus avocandas, quam si sæpius admoneantur, quibusnam malis et cruciatibus improbi afficiendi sint, (c) qui extremo illo die procedent in resurrectionem judicii.

ARTICULUS XII.

Cur hic articulus in Symbolo sit ultimus.

I. *Vitam æternam.* Sancti Apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summam continetur, æternæ vitæ articulo claudi et terminari voluerunt: tum quia post carnis resurrectionem, nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ vitæ præmium; tum vero, ut perfecta illa felicitas et bonis omnibus cumulata, nobis

(a) 1 Thess. 4, 15. — (b) Job. 49, 26. — (c) Joan. 5, 29.

semper ante oculos versaretur, doceremurque in ea mentem et cogitationes nostras omnes dirigendas esse. Quare parochi in erudiendis fidelibus nunquam intermittunt, præmiis æternæ vitæ propositis, eorum animos accendere, ut, quæcumque vel difficillima christiani nominis causa subeunda esse docerunt, facilia atque adeo iucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo et alacriores reddantur.

Quæ sit hujus articuli disciplina.

II. Sed quoniam sub his verbis, quæ ad beatitudinem nostram declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, ut quantum cujusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles his vocibus, *Vitam æternam*, non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legisperitus ille, qui a Domino Salvatore nostro, (a) quid sibi faciendum esset, ut vitam æternam possideret, in Evangelio quæsit; perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt ut ad eum locum ubi perfecta felicitate frui liceat perveniam? In hunc vero sensum sacræ Litteræ hæc verba accipiunt, ut (b) multis in locis libet animadvertere. (c) Hoc vero potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis et caducis, quæ æterna esse non possunt, consistere.

Cur beatitudo vita æterna appelletur.

III. Neque enim hæc ipsa beatitudinis vox satis

(a) Luc. 18, 18. — (b) Matth. 19, 29 et 23, 46. Rom. 6, 22. — (c) Aug. de Civ. Dei, lib. 1° c. 11.

explicare poterat quod quærebatur, præsertim cum non defuerint homines inanis cujusdam sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent, quæ percipiuntur sensibus: hæc enim pereunt et veterascunt: beatitudo vero nullo temporis termino delinienda est, quin potius terrena hæc longissime a vera felicitate absunt; a quo is quam maxime recedit, qui mundi amore et desiderio tenetur, scriptum est enim: (a) Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Et paulo post (b) : Mundus transit, et concupiscentia ejus. Hæc igitur parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hac vita in qua non cives, (c) sed advenæ sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quanquam hic etiam spe merito beati dicemur si, (d) abnegantes impietatem ac sæcularia desideria, sobrie, et juste, et pie vixerimus in hoc sæculo, expectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Hæc autem cum permulti, qui sibi ipsis (e) sapientes videbantur minus intelligerent, et in hac vita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt et in maximas calamitates inciderunt.

Beatitudinem æternam esse oportere.

IV. Sed illud præterea ex vi hujus nominis vitam æternam percipimus, semel adeptam felicitatem amitti nunquam posse, ut falso nonnulli suspicati sunt: nam felicitas ex omnibus bonis sine ulla mali admixtione cumulatur, quæ cum hominis desiderium expleat, in æterna vita neces-

(a) 1 Joan. 2, 15. — (b) 1 Joan. 2, 17. — (c) 1 Pet. 2, 11. — (d) Tit. 2, 12, 13. — (e) Rom. 1, 22.

sario consistit : neque enim potest beatus non magnopere velle ut illis bonis quæ adeptus est, sibi perpetuo frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis et certa sit, maximo cruciatu timoris angatur necesse est. *Vide Aug. de Civ. Dei, lib. 12, c. 20; lib. 22, c. 29 et 50. De libero Arbit. c. 25. De Verb. Domini Serm. 64 et Serm. 57 de Sanctis.*

Æterna beatitudo verbis explicari nequit.

V. Verum, quanta sit beatorum qui in cœlesti patria vivunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum præterea nemine comprehendi possit, hæc ipse voces, cum vitam beatam dicimus, satis demonstrant; nam cum ad rem aliquam significandam eo nomine utimur, quod cum multis aliis commune est, facile intelligimus deesse propriam vocem, qua res illa plane exprimitur. Cum igitur felicitas iis vocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quam in omnes qui perpetuo vivant, recte conveniunt hoc nobis argumento esse potest, altiorum et præstantiorum quamdam rem esse quam ut proprio vocabulo perfecte significare ejus rationem possimus; nam, et si plurima alia nomina cœlesti huic beatitudini in sacris Litteris tribuuntur, cuiusmodi sunt, (a) regnum Dei, (b) Christi, (c) cœlorum, (d) paradisi, (e) sancta civitas, nova Jerusalem, (f) domus Patris: tamen perspicuum est nullum ex iis ad ejus magnitudinem explicandam satis esse.

Hujus articuli vis ad suadendum pietatem.

VI. Quare parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis præmiis, quæ vitæ æternæ nomine declarantur ad pietatem, justitiam et omnia christianæ religionis

(a) Act. 14, 22. — (b) 2 Petr. 1, 11. — (c) Matth. 5, 3, 20. — (d) Luc. 25, 45. — (e) Apoc. 21, 10. — (f) Joan. 14, 2.

officia invitandi. Constat enim, vitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere: atqui hoc potissimum bono, cum vitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hæc et calamitosa vita, quæ tot et tam variis miseriis subjecta est, ut mors verius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius aut jucundius esse potest; quo tandem animi studio, qua contentione æternam vitam illam querere debemus, quæ defunctis omnibus malis perfectam et absolutam honorum omnium rationem conjunctam habet? Nam, ut sancti Patres (a) tradiderunt, æternæ vitæ felicitas omnium malorum liberatione et honorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum Litterarum testimonia: scriptum est enim in Apocalypsi: (b) Non esurient, neque sitient amplius; neque cadet super illos sol neque ullus æstus; et rursus: (c) Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. Jam vero beatorum immensa gloria, innumeraque solida lætitiæ et voluptatis genera futura sunt: cuius gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est nos in illam, nempe in gaudium Domini introire, ut eo circumfusi mentis desiderium cumulate expleamus. Quamvis autem, ut sanctus Augustinus (d) scribit, facilius mala quibus carituri sumus, quam bona ac voluptates quas hausturi sumus numerari posse videantur,

(a) Chrysost. in 30 cap. ad Theod. lapsum. Aug. de Civ. Dei, lib. 22, c. 30. Anselm. Epist. 2 et de Similit. c. 47 et seqq. — (b) Apoc. 7, 16. — (c) Ilib. 21, 4. — (d) Serm. 6, 4, de Verb. Domini, et de Synb, ad Gatch., lib. 3, c. ult.

danda tamen erit opera ut quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscendæ cupiditate inflammare poterunt breviter et dilucide explicentur.

Beatitudo duplex, essentialis et accidentalis.

VII. Sed illa imprimis distinctione uti oportebit, quam a gravissimis divinarum rerum scriptoribus accepimus, si enim duo bonorum genera esse statuunt, quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet, alterum ipsam beatitudinem consequitur; quare illa essentialia, hæc vero accessoria bona, docendi causa, appellarunt. Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, ejusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis ac perfectionis fons et principium. (a) Hæc est vita æterna, inquit Christus Dominus, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum: quam sententiam sanctus Joannes videtur interpretari, cum ait: (b) Carissimi! nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Significat enim beatitudinem ex iis duobus constare, tum quod Deum intuebitur, qualis in natura sua ac substantia est, tum quod veluti dii efficietur.

Beati quales futuri v. gloria.

VIII. Nam qui illo fruuntur, quamvis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quamdam et prope divinam formam induunt, ut dii potius quam homines videantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est quod unquamque res vel ex ejus essentia, vel ex ejus similitudine et specie cognoscitur.

(a) Joan. 17, 5. — (b) Joan. 5, 2.

Beati quomodo Deum videbunt.

IX. At quoniam nihil est Deo simile ejus similitudinem adjumento ad perfectam ejus notitiam pervenire possimus, consequens est ut ejus naturam et essentiam videre nemini liceat, nisi hæc eadem divina essentia se nobis conjunxerit; atque id Apostoli verba illa significant: (a) Videamus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nam quod inquit in ænigmate, interpretatur sanctus (b) Augustinus in similitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam sanctus (c) Dionysius aperte ostendit cum affirmat nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse, neque enim ex alicujus rei corporeæ similitudine, ejus quæ corpore careat essentia et substantia cognosci potest: cum præsertim necesse sit rerum similitudines minus concretionis habere, et magis spirituales esse quam res ipsas, quarum imaginem referunt; quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur. Quoniam vero fieri non potest ut alicujus rei creatæ similitudo æque pura et spiritualis, ac Deus ipse est, reperiatur, ita fit ut ex nulla similitudine divinam essentiam perfecte intelligere possimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumscribuntur: at Deus infinitus est, neque illius rei creatæ similitudo ejus immensitatem capere potest. Quocirca una illa ratio divinæ substantiæ cognoscendæ relinquatur, ut ea se nobis conjungat et incredibili quodam modo intelligentiam nostram altius extollat, atque ita idonei ad ejus naturæ speciem contemplandam reddamur. Id vero lumine gloriæ

(a) 1 Cor. 13, 12. — (b) Augustinus, lib. 13 de Civ. Dei, c. 9. — (c) Dionys. Areop. de Divin. nom., c. 1.

assequemur, cum eo splendore illustrati, (a) Deum lumen verum in ejus lumine videbimus.

Beatitudinis fons.

X. Nam beati Deum præsentem semper intuentur; quo quidem dono (b) omnium maximo et præstantissimo divinæ essentia participes effecti, vera et solida beatitudine potiuntur, quam nos ita credere debemus, ut eam etiam et Dei benignitate, cum certa spe nobis expectandam esse in Symbolo Patrum definitum sit: (c) inquit enim: Exspecto resurrectionem mortuorum et vitam venturi sæculi. Divinæ hæc plane sunt, neque ullis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi a nobis possunt.

Similitudo.

XI. Verum licet aliquam hujus beatitudinis imaginem; in iis etiam rebus quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam (d) quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, et quamvis ejus substantia non matetur, fit tamen ut diversum quiddam nimirum ignis esse videatur; eodem modo qui in celestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id quod sunt esse non desinant, ut multo magis distare ab iis qui in hac vita sunt, merito dici possint quam ferrum candens ab eo quod nullam caloris vim in se contineat.

Essentialis beatitudo in quo sita.

XII. Ut igitur rem paucis complectamur, summa illa et absoluta beatitudo, quam essentialem vocamus, in Dei possessione constituenda est: quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest,

(a) Ps. 55, 10. — (b) 2 Pet. 1, 4. — (c) Symbolo Const. — (d) Ex Anselm., lib. Simil., c. 16.

qui Deum optimum et perfectissimum possidet?

Beatitudinis accessoria.

XIII. Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta omnibus beatis communia: quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, vehementius quoque animos nostros commovere et excitare solent. (a) Lujus generis ea sunt de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere. (b) Gloria et honor et pax omni operanti bonum; nam gloria tandem beati perfruenter beatitudinem, vel cum ejus natura maxime conjunctam esse ostendimus: sed ea etiam quæ constat ex clara et aperta notitia quam singuli de alterius eximia et præstanti dignitate habituri sunt.

Primum. — At vero quantus ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius (c) servi, sed amici, (d) fratres, (e) ac filii Dei vocentur? Quare ita electos suos amantissimis et honorificentissimis verbis Salvator noster compellabit: (f) Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum; ut merito liceat exclamare: (g) Nimis honorifici sunt amici tui, Deus. Sed laudibus etiam a Christo Domino coram Patre cælesti et angelis ejus celebrabuntur.

Secundum. — Præterea si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris qui a veris sapientia præstantibus habeatur, quod eos locupletissimos virtutis suæ testes fore existiment, quantum beatorum gloriæ æssurum putamus quod alius alium summo honore prosequetur?

(a) Aug. de Civ. Dei, lib. 22, c. 59. — (b) Rom. 2, 10. — (c) Joan. 15, 15. — (d) Matth. 12, 49. — (e) Rom. 8, 15, 16. — (f) Matth. 25, 34. — (g) Ps. 153, 17.

Tertium. — Infinita esset omnium oblectationum enumeratio quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcumque nobis jucunda in hac vita contingere vel etiam optari queant, sive ea ad mentis cognitionem, sive ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copiis beatam cælestium vitam circumfluere; quamvis hoc altiore quodam modo quam (a) oculus vidit aut auris audivit, aut in cor hominis ascendit, fieri Apostolus affirmat.

Quartum. — Nam corpus quidem, quod antea crassum et concretum erat, cum in celo, detracta mortalitate, tenue et spirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit.

Quintum. — Anima autem æterno gloriæ pabulo, quod magni illius convivii auctor transiens omnibus ministrabit, (b) cum summa voluptate exsaturabitur.

Sextum. — Quis vero pretiosas vestes aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit: omnesque immortalitate et splendore amicti et sempiternæ gloriæ corona ornati erunt.

Septimum. — Sed si amplæ etiam et magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem pertinet, quid cælo ipso quod Dei claritate undique collustratur vel amplius vel magnificentius cogitari potest? Quare propheta cum ejus domicilii pulchritudinem sibi ante oculos poneret, et ad beatas illas sedes perveniendi cupiditate arderet: (c) Quam dilecta, inquit, tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini; cor meum et caro mea exsultaverunt

(a) 1 Cor. 2, 9. — (b) Luc. 12, 37. — (c) Psal. 85, 1.

in Deum vivum. Atque ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis vox omnium quemadmodum parochi vehementer optare, ita etiam omni studio curare debent; nam (a) in domo Patris mei, inquit Dominus, mansiones multæ sunt, in quibus majora et minoræ præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur. (b) Qui enim parce seminat, parce et metet; qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.

Certa ratio acquirendæ beatitudinis.

XIV. Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verum etiam ejus consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide et in oratione et sacramentorum salutari usu perseverantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant; ita enim Dei misericordia fiet qui beatam illam gloriam diligentibus se præparavit, ut aliquando impleatur quod dictum est per prophetam (c): Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciæ, et in requie opulenta.

(a) Joan. 14, 2. — (b) 2 Cor. 9, 6. — (c) Isai. 52, 18.